

Czego możemy się nauczyć od Francji?

Autor tekstu: Julian Jeliński

Minął zaledwie tydzień od zaprezentowania przez francuski rząd Karty Sekularyzmu, która ma zawisnąć w każdej publicznej szkole w kraju, a przedstawione w niej zasady mają być wprowadzone i respektowane. Minister edukacji Vincent Peillon, podczas ceremonii odsłonięcia Karty w jednej ze szkół pod Paryżem stwierdził, że służyć ona będzie dbaniu o rozdział pomiędzy Kościołem a państwem oraz zapewnieniu pełnej wolności sumienia.

Czy powinno nas interesować co się dzieje we Francji i we francuskim szkolnictwie? Otóż, moim zdaniem tak. I Karta Sekularyzmu, pomimo że nie jest tworem idealnym, to stanowi świetny przykład zarówno celu do jakiego powinno się dążyć w ramach rozdziału Kościoła od państwa jak i możliwych sposobów jego realizowania.

Karta stała się tworem kontrowersyjnym na długo zanim powstała i została ogłoszona przez Vincenta Peillona. Atakowana była zarówno przez przedstawicieli różnych religii jak i przez prawicową opozycję we Francji. Opozycja wskazywała, że ta Karta, to żaden ruch w obronie sekularyzmu i typowe lewicowe rozmywanie problemu, zamiast podjęcia prawdziwe działania. Trudno było za to uzyskać od opozycji rządowej odpowiedź na pytanie, jakie miałyby to być „prawdziwe działania”, bo przecież nie przymusowe apostazje wszystkich uczniów szkół publicznych. Wśród grup religijnych najgłośniejsze głosy krytyki przyszły ze strony muzułmanów oraz sikhów, których we Francji jest ponad 30,000. Zgodnie z wierzeniami sikhów, mężczyźni już od bardzo młodego wieku muszą zakrywać włosy na głowie. Do tej pory szkoły publiczne pozwalały młodym chłopcom nosić tzw. rumał — nakrycie głowy przypominające materiałem chusteczkę, ale zakazywały noszenia turbanów. Pojawiły się głosy, że i to może ulec zmianie, a ponadto, że efektem zakazu noszenia w szkole turbanów przez chłopców będzie szybsze rezygnowanie z edukacji, a nie przyswojenie sobie zasad sekularyzmu, którym hołduje Francja.

Jednak krytyka ze strony sikhów błędnie w porównaniu z krytyką środowisk muzułmańskich. Wielu przedstawicieli muzułmanów we Francji potępiło wywieszenie Karty Sekularyzmu, często podkreślając, że samo jej utworzenie było „wymierzone” w muzułmanów i islam. Tak właśnie wyrażał się o tej inicjatywie ministerstwa edukacji m.in. Dalil Boubakeur, nowy przewodniczący Francuskiej Rady Kultu Muzułmańskiego (*Conseil Français du Cult Musulman — CFCM*), organizacja, która uznana jest przez rząd Francji za oficjalnego reprezentanta francuskich muzułmanów. Boubakeur stwierdził wprost, że „doskonale widać, w kogo wymierzona jest ta Karta” oraz, że obawia się, „iż muzułmanie we Francji będą stygmatyzowani (...) i [zasady z Karty] zostaną uznane za zbyt brutalne”. Najwyraźniej zdaniem niektórych przedstawicieli religijnych młodzież szkolna nie powinna być wystawiona na świecką „indoktrynację”, gdyż to może prowadzić do...? Przyznam, że w tym miejscu się gubię. Rozumiem paranoiczne (i nieuzasadnione) obawy przed masowymi falami apostazji, ale to, co mnie zastanawia najbardziej to zdziwienie i oburzenie części religijnych mieszkańców Francji, gdy ich rząd przypomina obywatelom o: *Liberté, égalité, fraternité*, o zasadach, na jakich republika francuska została ufundowana.

Zadziwiająca jest, że przypomnieć o oczywistościach wychowania młodych obywateli musiał Luc Chatel, były minister edukacji, obecnie przedstawiciel opozycji. Zwrócił on uwagę na to, iż „zawsze, gdy umożliwia się dzieciom dowiedzenie się czym jest Republika i jakie reprezentuje wartości, to jest to coś dobrego”. Najwyraźniej znajomość idei i prawd, na których chce opierać się państwo nie jest „dobrem” dla motywowanych religijnie krytyków Karty Sekularyzmu. Choć wpajanie najmłodszym religijnych mitów, prawd objawionych, zasad religijnych to już „absolutnie podstawowe prawo, które nie może być zakłócanie przez żadne inne elementy, takie jak np. nauki ścisłe, czy historia kraju, w którym się żyje”.

Vincent Peillon podczas prezentacji Karty Sekularyzmu

Czy jednak rwetes wokół Karty jest uprawniony? Czy rzeczywiście jest ona tak radykalna? A może cała dyskusja na jej temat jest niepotrzebna, gdyż nie wnosi ona nic nowego do dyskursu na temat relacji pomiędzy kościołem a państwem?

Przyjrzyjmy się owej karcie [\[1\]](#)

Karta Sekularyzmu

1. Francja jest republiką niepodzielną, świecką, demokratyczną i obywatelską. Gwarantuje równość wobec prawa w obrębie całego swojego terytorium. Szanuje wszystkie przekonania.

2. Republika zapewnia separację Kościoła od państwa. Państwo jest neutralne wobec przekonań religijnych i duchowych. Nie ma religii państwowej.

3. Sekularyzm gwarantuje wolność sumienia dla wszystkich. Każdy ma prawo do wiary jak i braku wiary. Sekularyzm umożliwia swobodne wyrażanie swoich przekonań, z poszanowaniem innych w granicach porządku publicznego.

4. Sekularyzm umożliwia korzystanie z obywatelstwa, pogodzenie wolności każdego z równością i braterstwem wszystkich, ze względu na interes publiczny.

5. Republika zapewnia w instytucjach szkolnictwa poszanowanie każdej z tych zasad.

6. Świecka szkoła oferuje swoim uczniom warunki do kształtowania swojej osobowości, ćwiczy ich wolę i stwarza możliwość nauki bycia obywatelem. Chroni przed prozelityzmem i wszelkimi naciskami, które uniemożliwiają uczniom dokonywanie własnych wyborów.

7. Sekularyzm zapewnia uczniom dostęp do i dzielenie wspólnej kultury.

8. Sekularyzm pozwala uczniom korzystać z wolności słowa w ramach właściwego funkcjonowania szkoły wyrażającej szacunek dla republikańskich wartości i pluralizmu poglądów.

9. Świeckość oznacza odrzucenie wszelkiej przemocy i dyskryminacji, gwarantuje równość pomiędzy dziewczętami i chłopcami i opiera się na kulturze szacunku i zrozumienia innych.

10. Zadaniem pracowników szkoły jest przekazanie uczniom zasad i wartości sekularyzmu oraz innych podstawowych zasad Republiki. Dbają o wdrożenie tych zasad w szkolnictwie. Ich zadaniem jest zaznajomienie z Kartą rodziców uczniów.

11. Pracownicy mają obowiązek ścisłej neutralności. Nie powinni manifestować swoich przekonań politycznych oraz religijnych podczas wykonywania swoich obowiązków.

12. Zajęcia są świeckie. Aby zapewnić uczniom najbardziej obiektywną możliwość dostępu do różnorodności światopoglądów w miarę zakresu i precyzji wiedzy. Żaden temat nie jest *a priori* wykluczony z badań naukowych i edukacji. Żaden uczeń nie może powołać się na przekonania polityczne i religijne w ramach nauczania i prawa do

przestrzegania reguły programowych.

13. Nikt nie może wykorzystywać swoich przekonań religijnych, żeby odrzucić zasady obowiązujące w szkole republikańskiej.

14. W szkołach publicznych reguły życia w różnych dziedzinach, jak określono w przepisach, wyrażają szacunek dla świeckości. Noszenie dowodów lub strojów, którymi uczniowie manifestują swoją przynależność religijną jest zabronione.

15. Uczniowie przyczyniają się do podtrzymania sekularyzmu w szkole poprzez swoje myśli i działania.

1 La France est une République indivisible, laïque, démocratique et sociale. Elle assure l'égalité devant la loi, sur l'ensemble de son territoire, de tous les citoyens. Elle respecte toutes les croyances.

2 La République laïque organise la séparation des religions et de l'État. L'État est neutre à l'égard des convictions religieuses ou spirituelles. Il n'y a pas de religion d'État.

• • LA RÉPUBLIQUE EST LAÏQUE • •

3 La laïcité garantit la liberté de conscience à tous. Chacun est libre de croire ou de ne pas croire. Elle permet la libre expression de ses convictions, dans le respect de celles d'autrui et dans les limites de l'ordre public.

4 La laïcité permet l'exercice de la citoyenneté, en conciliant la liberté de chacun avec l'égalité et la fraternité de tous dans le souci de l'intérêt général.

5 La République assure dans les établissements scolaires le respect de chacun de ces principes.

CHARTRE DE LA LAÏCITÉ À L'ÉCOLE

La Nation confie à l'École la mission de faire partager aux élèves les valeurs de la République.

6 La laïcité de l'École offre aux élèves les conditions pour forger leur personnalité, exercer leur libre arbitre et faire l'apprentissage de la citoyenneté. Elle les protège de tout prosélytisme et de toute pression qui les empêcheraient de faire leurs propres choix.

7 La laïcité assure aux élèves l'accès à une culture commune et partagée.

8 La laïcité permet l'exercice de la liberté d'expression des élèves dans la limite du bon fonctionnement de l'École comme du respect des valeurs républicaines et du pluralisme des convictions.

9 La laïcité implique le rejet de toutes les violences et de toutes les discriminations, garantit l'égalité entre les filles et les garçons et repose sur une culture du respect et de la compréhension de l'autre.

10 Il appartient à tous les personnels de transmettre aux élèves le sens et la valeur de la laïcité, ainsi que des autres principes fondamentaux de la République. Ils veillent à leur application dans le cadre scolaire. Il leur revient de porter la présente charte à la connaissance des parents d'élèves.

11 Les personnels ont un devoir de stricte neutralité : ils ne doivent pas manifester leurs convictions politiques ou religieuses dans l'exercice de leurs fonctions.

• • L'ÉCOLE EST LAÏQUE • •

12 Les enseignements sont laïques. Afin de garantir aux élèves l'ouverture la plus objective possible à la diversité des visions du monde ainsi qu'à l'étendue et à la précision des savoirs, aucun sujet n'est a priori exclu du questionnement scientifique et pédagogique. Aucun élève ne peut invoquer une conviction religieuse ou politique pour contester à un enseignant le droit de traiter une question au programme.

13 Nul ne peut se prévaloir de son appartenance religieuse pour refuser de se conformer aux règles applicables dans l'École de la République.

14 Dans les établissements scolaires publics, les règles de vie des différents espaces, précisées dans le règlement intérieur, sont respectueuses de la laïcité. La port de signes ou tenues par lesquels les élèves manifestent ostensiblement une appartenance religieuse est interdit.

15 Par leurs réflexions et leurs activités, les élèves contribuent à faire vivre la laïcité au sein de leur établissement.

Logo of the Ministry of National Education (Ministère de l'Éducation Nationale) and the French Republic.

[Tekst francuskiego oryginału](http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2013/09/08/01016-20130908ARTFIG00095-les-15-articles-de-la-charte-de-la-laicite-a-l-ecole.php) (<http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2013/09/08/01016-20130908ARTFIG00095-les-15-articles-de-la-charte-de-la-laicite-a-l-ecole.php>)

Czy obawy osób religijnych we Francji są uzasadnione? I tak, i nie. Wydaje mi się, że nawet Francuzi zapomnieli już o tym, na czym polega rozdział Kościoła od państwa i stąd te 15 punktów może brzmieć dla nich jako ostre słowa mające na celu dyskryminację wierzących. Jednak Karta nie uderza w wierzących, stara się jedynie zabezpieczyć przestrzeń publiczną przed obecnością, wpływami oraz starciami różnych (i najczęściej sprzecznych) ideologii religijnych. Przeświadczenie

o „dyskryminacji” może pochodzić jedynie z nieuzasadnionego poczucia, iż państwo ma mniejsze prawo niż jednostka do propagowania idei na których funkcjonuje (nazwałbym do „wychowaniem do obywatelstwa”).

I właśnie w tym miejscu dochodzimy do odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule artykułu: czego możemy się nauczyć od Francji? Otóż możemy z pełną premedytacją „pożyczyć” Kartę Sekularyzmu, by na jej podstawie stworzyć podobny dokument, który mógłby się stać fundamentem starań, by i w Polsce przypomnieć o rozdziale Kościoła od państwa. I choć zdaję sobie sprawę, że idea ta wydaje się obecnie utopijna, by nie powiedzieć próżna zważywszy na obecność w szkole lekcji religii opłacanych z budżetu państwa, znaczenia religii w polskim życiu publicznym oraz kulturze to czy powinniśmy pozwolić sobie na uznanie takich idei jak: *Państwo zapewnia separację Kościoła od państwa; Państwo jest neutralne wobec przekonań religijnych i duchowych; Nie ma religii państwowej* za nieosiągalne nad Odrą i Wisłą? Szczerze wątpię.

To, na czym powinniśmy się przede wszystkim skupić i o co walczyć to idee wyrażone w punktach 12-14, które najkrócej można podsumować jednym zdaniem: „zajęcia szkolne są świeckie”. I warto zadbać o to, by „żaden temat nie był *a priori* wykluczony z badań naukowych i edukacji” ze względu na czyjeś przekonania religijne, albo naciski przedstawicieli którejkolwiek religii. To, że w Polsce jeszcze nie zaistniał problem nauczania kreacjonizmu w szkołach nie oznacza, że wkrótce to się nie stanie i warto się przygotować na taką ewentualność. A najlepszym zabezpieczeniem przed zastępowaniem edukacji bajkami o potopie jest utrzymanie (lub uzyskanie, jak w przypadku Polski) świeckiego charakteru edukacji publicznej.

Przypisy:

[1] Nigdzie nie znalazłem pełnego tekstu w języku polskim (ani w angielskim), więc jest to tłumaczenie autorskie dokonane z pomocą osoby obeznanej z językiem francuskim.

Julian Jeliński

Absolwent filozofii i komunikacji społecznej na Uniwersytecie Wrocławskim. Współpracuje m.in. z Instytutem Studiów Nad Islamem we Wrocławiu. Interesuje się zagadnieniami filozofii społeczno-politycznej, tożsamości Afroamerykanów, wielokulturowości w amerykańskiej filozofii politycznej, filozofii Cornela Westa oraz kwestią społecznego wymiaru religii na świecie. Tłumacz artykułów Sama Harrisa.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 18-09-2013)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9285) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9285>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego

powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl